

får desuden en science fiction-dimension, når man ved, at Bering og hans besætning også spejdede efter fantasilande med mærkelige navne. Det er blevet en præsentabel publikation, smukt illustreret med såvel moderne geografiske kort som samtidige kortskitser og etnografiske tegninger.

Hans Bagger

NATALJA OKHOTINA-LIND & PETER ULF MØLLER: Vtoraja Kamtjatskaja ekspeditsija. Dokumenty 1734-1736. Morskije otrjady. Sankt-Peterburg 2009, Nestor-Istorija. 934 sider. 39 EUR.

Vitus Berings anden Kamtjatka-ekspedition regnes for en af verdenshistoriens største opdagelsesrejser, hvad angår målsætning, varighed og deltagerantal. Det mandskab, der drog ud fra den europæiske del af Rusland i 1733, bestod af ca. 500 søofficerer, matroser, skibstømrere, smede, rebslagere, sejlmagere, videnskabsmænd og kancellister. De fik selskab af lige så mange sibiriske soldater, således at den egentlige ekspedition omfattede henved 1000 mand. Dertil kom så flere tusinde tvangsarbejdere (kosakker og deporterede), der blev udkommanderet til at deltage i den besværlige transport af tungt materiel (bl.a. skibsankre og kanoner) sammen med et stort antal heste og slædehunde. Der blev mange munde at mætte i den sibiriske ødemark.

Ekspeditionen er utvivlsomt også en af de største, hvis man måler den på omfanget af det efterladte kildemateriale. Langt størsteparten af det relevante materiale findes i forskellige russiske arkiver, og kun en ubetydelig del var offentliggjort, da forskningslektor Natalja Okhotina-Lind og professor Peter Ulf Møller med Carlsbergfondets støtte gav sig i kast med at indsamle fotokopier og udgive kilderne i kronologisk orden. Deres første bind, der er blevet hilst velkommen af specialister verden over, dækkede årene 1730-33, altså væsentligst initierings- og planlægningsfaserne (se HT 2003, s. 529f). Det foreliggende bind omfatter tiden fra januar 1734 til december 1736 og indeholder i alt 245 kilder, hvoraf kun fire tidligere er trykt. Det drejer sig for en stor del om ledende ekspeditionsdeltageres korrespondance med hinanden, med regeringen i Sankt Petersborg og med de sibiriske lokalforvaltninger. Men der er også andre kildetyper som f.eks. regnskaber og mandskabslistes.

De tre år 1734-36 repræsenterer ekspeditionens midtvejskrise, kendetegnet ved forsinkelser og uheld. Hele vejen gennem Sibirien var

der problemer med de lokale myndigheder, der skulle sørge for landtransport og nye fartøjer, når ekspeditionen bevægede sig fra det ene flodsystem til det andet, og de udskrevne transportarbejdere deserterede undertiden i hobetal. I oktober 1734 nåede Berings næstkommanderende, landsmanden Morten Spangberg, med en lille fortrop frem til havnen Okhotsk, hvor han havde til opgave at forestå bygningen af de skibe, der skulle finde vej til Japan og Amerika. Bering selv ankom samme måned til den lille østsibiriske administrationsby Jakutsk ved Lena-floden, og her måtte han gøre holdt i en lang periode, da de stedlige myndigheder ikke havde truffet de fornødne forberedelser til ekspeditionens videre færd.

Mens Spangberg ledte efter skovbevoksninger, der kunne anvendes til skibstømmer, måtte Bering sørge for, at Jakutsk fik et lille jernværk, da ekspeditionen kun havde medbragt de tungeste metaldele til udrustning af skibene. Han anlagde også en reberbane med tilhørende tjærehus, så der kunne tilvirkes toværk af hamp fra Irkutsk. Der var endvidere brug for saltsyderier til konservering af den indsamlede proviant, der skulle fragtes videre ad vandløb, hvis dybde og usynlige klippeskær man endnu ikke kendte. Bygningen af de havgående skibe forudsatte, at der kom langt mere mandskab til Okhotsk. Men først måtte der overføres store mængder proviant og materiel til dette barske udsted. Den helt store logistiske hurdle hed Judomskij Krest, ved vandskellet mellem Lenas bifloder og de stejle elve, der styrtede ned i Det okhotske Hav. Eftersom der var mangel på både heste og hø, foregik transporten over dette forhadte højdedrag fortrinsvis på mindre slæder med mennesker eller hunde som forspand.

Det lange ophold i Jakutsk var enerverende for de utålmodige, der ventede på at komme videre til bestemmelsesstederne. Den tyske pastor Christian Ernst Millies, der skulle betjene ekspeditionens lutheranere og drive missionsvirksomhed på Kamtjatka, gik ligefrem fra forstanden. Han måtte spærres inde, og da han i sine klageskrivelser beskyldte Bering for at være fjende af den russiske stat og for at omgive sig med troldmænd, tog man blækhuset fra ham. Der var også disciplinære problemer med den forfængelige søløjtnant Mikhail Plautin. Han kom under en bedugget aftensammenkomst i korporligt klammeri med militærembedsmanden Grigorij Skornjakov-Pisarev, som var udnævnt til kommandant i Okhotsk, men som endnu ikke havde bekvæmet sig til at rejse videre til sin udpost. Denne iltre intrigemager, der havde en fortid som topembedsmand under Peter den Store,

skulle efterhånden vise sig at være ekspeditionens onde ånd. Men da Bering fra begyndelsen ønskede et konstruktivt samarbejde med den stedlige øvrighed, blev Plautin idømt stuearrest. Løjtnanten søgte hævn og æresoprejsning ved i sine klageskrivelser til Admiralitetskollegiet i Sankt Petersborg at stemple Bering som korrupt og despotisk; ifølge disse beskyldninger havde ekspeditionslederen til hensigt at forblive i Jakutsk for at berige sig selv. Det var en farlig anklage, da den russiske regering ønskede en snarlig påbegyndelse af opdagelsesrejserne til Japan og Amerika. Bering måtte forsvare sig med, at de lokale myndigheder ville henfalde til deres tidligere passivitet, hvis han forlod Jakutsk for at drage til Okhotsk.

I sommeren 1735 kunne Bering berolige regeringen med, at han til fulde havde iværksat et andet af ekspeditionens ambitiøse forehavender – at udforske »nordøstpassagen« mellem Atlanterhavet og Stillehavet ved at kortlægge Ishavets kyst fra Arkhangelsk til Tjukotka. Han havde afsendt to nybyggede skibe – en dæksbåd under kommando af nordmanden Peter Lassenius og en dobbeltslup under løjtnant Vasilij Prontjisjtjev – til Lenas munding. Derfra skulle Prontjisjtjev sætte kursen mod vest, idet han skulle forsøge at omgå ismasserne og nå frem til floden Jenisej. Lassenius skulle derimod styre mod Asiens nordøstligste punkt. Begge disse delekspeditioner endte tragisk. Lassenius og en stor del af hans besætning blev allerede under den første overvintring ofre for skørbugen, og deres efterladte ejendele solgt på auktion. Den russiske regerings store forventninger begyndte først at blive indfriet med Spangbergs opdagelsesrejse til Japan, der dengang isolerede sig fra omverdenen. Dette spændende togt dokumenteres i publikationsseriens kommende bind.

Arkivalierne præsenteres efter alle editionskunstens regler, og udgivernes grundige realkommentarer indeholder en guldgrube af oplysninger, som let kan findes via de fintmaskede registre. Kilderne publiceres på originalsproget til glæde for mange russiskkyndige historikere med interesse for det 18. århundrede. Udgiverne har dog også formidlet på andre sprog, senest med bogen *Until Death Do Us Part. The Letters and Travels of Anna and Vitus Bering* (University of Alaska Press, 2008). Desuden foretager de løbende oversættelser til dansk af udvalgte kilder, som kan findes på projektets hjemmeside (www.beringpaadansk.ku.dk).

Hans Bagger